

A portrait of Peter de Vreede, an older man with white hair, wearing a blue suit, white shirt, and dark tie. He is looking slightly to the right with a thoughtful expression. The background is a blurred outdoor setting with a white building and greenery.

In gesprek met Peter de Vreede
Interview door Joris Roosen

DIGITALISERING MET DIEPGANG: DE LLTB- FOTOCOLLECTIE BESCHREVEN EN GEDUID

Toen in oktober vorig jaar 3291 foto's uit de collectie van de Limburgse Land- en Tuinbouwbond (LLTB) online verschenen via archieven.nl, was dat het eindpunt van een lang en zorgvuldig traject. Vrijwilliger Peter de Vreede werkte anderhalf jaar aan het digitaliseren en beschrijven van deze bijzondere collectie. In dit interview blikt hij terug op de afronding van het project en op de intensieve zoektocht naar informatie over en context van de foto's. Ons gesprek biedt niet alleen een verslag van zijn werkzaamheden, maar dient ook als een praktische handleiding voor iedereen die interesse heeft in het digitaliseren en beschrijven van fotocollecties. Daarbij vormt de aanpak van Peter de leidraad: een gestructureerd proces in vijf opeenvolgende fases.

Fase 1: Digitaliseren

Peter, je hebt anderhalf jaar gewerkt aan de digitalisering van de LLTB-fotocollectie. Hoe ben je aan het project begonnen?

Een project als dit begint eigenlijk met een aantal fundamentele keuzes. Je staat meteen voor de vraag: ga je de foto's zelf digitaliseren, of besteed je het uit? Bij een collectie van meer dan 3000 foto's is dat geen onbeduidende beslissing. Veel hangt daarbij af van het soort materiaal. Bestaat de collectie voornamelijk uit foto's van hetzelfde formaat of uit negatieven en dia's, dan is uitbesteden vaak efficiënter. Maar bij de LLTB-collectie lag dat anders. Hier hadden we te maken met foto's in allerlei formaten – van kleine vierkante fotootjes van 5,5 bij 5,5 cm tot grote exemplaren van 24 bij 30 cm, en alles daartussenin. Elke foto vereiste dus een eigen aanpak, en dat maakt uitbesteden vrij kostbaar. Daarom hebben we ervoor gekozen om het digitaliseringsproces intern te doen. Een bijkomend voordeel van zelf scannen is dat je meteen alle foto's al een eerste keer ziet. Ze gaan als het ware alvast in je hoofd zitten, wat enorm helpt bij het later beschrijven en contextualiseren van de beelden.

Had je op dat moment al een duidelijk idee hoe je de scans als digitaal bestand zou opslaan?

Dat is de volgende belangrijke afweging. Ga je voor TIFF of JPEG? TIFF-bestanden zijn van hogere kwaliteit, omdat ze meer informatie bevatten en minder compressie hebben. Maar ze zijn ook veel groter, en dus zwaarder en kostbaarder voor de opslag. Omdat we hier te maken hebben met duizenden beelden, hebben we uiteindelijk gekozen voor JPEG. Dat levert iets in op kwaliteit, maar het maakt de bestan-

den veel werkbaarder. Opslagruimte blijft daarbij een praktische factor, want grote bestanden vragen om een zwaardere en duurdere digitale infrastructuur.

Hoe zat het met de scaninstellingen zelf? Werkte je met een standaardresolutie voor iedere foto?

Nee, die hangt juist erg af van het formaat van de originele foto. Kleine foto's hebben een hogere resolutie nodig, anders verlies je details bij het vergroten. Voor de kleinste foto's werkten we daarom met 1200 dpi. Voor grotere formaten, zoals 24x30 cm, is 600 dpi meer dan voldoende. Het gaat steeds om een balans tussen detail en bestandsgrootte. Die afweging moet je dus per foto maken.

Afb. 1a en 1b: Een boer rijdt met zijn tractor over een vers geploegde akker in Ransdaal (1966) [Fotograaf onbekend]

Is kleur ook een factor bij het inscannen? Of is dat alleen van belang bij kleurenfoto's?

Dat lijkt een eenvoudige keuze, maar dat is het niet. Natuurlijk scan je kleurenfoto's in kleur, dat spreekt voor zich. Maar bij zwart-witfoto's ligt het genuanceerder. Vroeger, tot ver in de jaren zestig van de vorige eeuw, werden zwart-witfoto's vaak afgedrukt op chamois-papier, wat een warme, bijna roomkleurige tint heeft. Als je die in zwart-wit zou scannen, raak je iets van die oorspronkelijke warme uitstraling kwijt. Daarom heb ik ervoor gekozen om ook de zwart-witfoto's in kleur te scannen, zodat de scans trouw blijven aan het origineel.

Heb je ook aandacht besteed aan de achterkant van de foto's?

Zeker! Juist daar kun je soms cruciale informatie aantreffen: notities, plaatsnamen, jaartallen, of zelfs namen van afgebeelde personen. Daarom heb ik ook de achterzijden gescand, zij het in een lagere resolutie. Om de logica en samenhang te bewaren, kregen voor- en achterkant dezelfde bestandsnaam, met de toevoeging 'a' voor de voorkant en 'b' voor de achterkant. Vind je later aanvullende documentatie bij een foto, zoals een krantenartikel of een beschrijving uit een archief, dan geef je die bestanden dezelfde naam met toevoeging 'c', 'd', enzovoort. Zo blijft alles overzichtelijk en goed te koppelen.

Afb. 2a: Boeren werken in een bietenveld (1959) [Foto: Het Zuiden]

Afb. 2b: Achterkant van de foto

Fase 2: Ordenen

Als alle foto's gescand zijn, zit je met een behoorlijk omvangrijke digitale collectie. Hoe behoud je dan het overzicht?

Dat klopt – na het scannen zit je met een flinke berg digitale bestanden. Meer dan 3000 foto's, en als je de gescande achterkanten meerekent, meer dan 6000 bestanden. Dan is overzicht houden cruciaal. De eerste stap daarin is het aanbrengen van structuur. Je wilt voorkomen dat alles in één grote map blijft staan, want dan zie je door de bomen het bos niet meer. Daarom ben ik begonnen met het indelen van de collectie in submappen. Foto's die duidelijk bij elkaar horen – bijvoorbeeld omdat ze van hetzelfde evenement zijn, dezelfde locatie tonen of thematisch verwant zijn – zet ik bij elkaar. Dat helpt niet alleen om snel iets terug te vinden, maar legt ook verbanden bloot die eerder misschien niet opvielen. Door het ordenen ga je de

collectie beter begrijpen. Soms zie je ineens een ontwikkeling door de jaren heen, of ontdek je dat bepaalde personen of thema's vaker terugkomen dan je dacht. Die inhoudelijke structuur maakt het werken met de collectie veel efficiënter én interessanter.

Fase 3: Documenteren

Het aanbrengen van structuur in de digitale collectie was een belangrijke stap. Daarmee kon je de foto's ordenen, maar het lijkt me ook essentieel om de inhoud van die foto's goed te kunnen duiden. Als je dat secuur wilt doen, vraagt dat volgens mij enorm veel tijd. Hoe heb je dat aangepakt?

Het beschrijven van foto's is eigenlijk een vak op zich. En je kunt het op twee manieren doen. De snelste manier is simpelweg opschrijven wat je ziet: een boerin met een koe, een groep mensen op een dorpsplein, een landbouwmachine op een akker. Je registreert het beeld. Maar de tweede manier is veel grondiger, en inderdaad ook tijdrovend: je verzamelt documentatie waarmee je de foto écht kunt duiden. En dat betekent dat je je bij elke foto vragen stelt als: Wat zie ik precies? Waar en wanneer is deze foto genomen? Waarom is deze foto gemaakt? Wie staan erop? En, – niet onbelangrijk – wie heeft de foto gemaakt, en hoe zit het met het auteursrecht?

Dat klinkt als een flinke puzzel per foto. Heb je een voorbeeld hoe dat in de praktijk werkte?

Een goed voorbeeld is een foto die ik in eerste instantie gewoon op zicht beschreef. De originele beschrijving op basis van wat ik zag was als volgt:

Afb. 3
Beschrijving: Een jonge boerin melkt een koe.
Op de achtergrond een witte molen.
Plaats: onbekend
Datering: onbekend
Fotograaf: onbekend
Copyright: onbekend
Trefwoorden: Boerinnen; Koeien; Molens
Categorie: Veeteelt

Best bruikbaar, maar vrij algemeen, en – zo bleek later – ook niet helemaal juist. Tijdens mijn zoektocht naar context kwam ik een gedenkschrift tegen van de Landbouwhuishoudschool in Posterholt, uit 1939. Op de titelpagina herkende ik al meteen een bekende foto, en op pagina 9 vond ik die ene foto in kwestie terug. Uit de begeleidende tekst bleek dat dit geen jonge boerin was, maar een leerlinge van de Landbouwhuishoudschool, bezig met een praktijkles melken. En ineens viel ook op waarom de achterpoten van de koe waren vastgebonden – iets wat bij melkinstructie gebruikelijk was. Met die informatie werd de beschrijving ineens veel rijker en accurater:

Beschrijving: Een leerlinge van de landbouwhuishoudschool in Posterholt krijgt les in het melken van koeien.
Op de achtergrond een witte molen.
Plaats: Posterholt
Datering: 1938–1939
Fotograaf: onbekend
Copyright: onbekend
Trefwoorden: Landbouwscholen; Landbouwhuishoudscholen; Boerinnen; Koeien; Molens
Categorie: Onderwijs

Opmerkelijk is dat de categorie waarin je de foto oorspronkelijk plaatste veranderde van 'Veeteelt' naar 'Onderwijs'.

Ja, en dat is belangrijk. Want als je de foto had gecategoriseerd als 'Veeteelt', was de educatieve context volledig verloren gegaan. Nu blijkt het juist een onderwijs-situatie te zijn, en valt de foto onder 'Onderwijs'. Zulke details maken een wereld van verschil, zeker bij de ontsluiting en het hergebruik van dit beeldmateriaal.

Daar hield je verder onderzoek naar de context van de foto nog niet op, toch? Klopt. Ik was inmiddels nieuwsgierig geworden naar die molen op de achtergrond. Veel molens hebben een naam, dus ik heb de molendatabase erbij gepakt. De molen blijkt inderdaad een naam te hebben – hij heet gewoon 'de Witte Molen'. Wat ik toen ontdekte, gaf de foto nog een extra historische lading: deze molen is in de nacht van 24 op 25 januari 1945 door de Duitse bezetter opgeblazen. De dag erna werd Posterholt bevrijd. Dat detail is niet strikt noodzakelijk voor de beschrijving, maar het geeft de foto wél een diepere betekenis. De definitieve beschrijving werd toen:

Beschrijving: Een leerlinge van de Landbouwhuishoudschool in Posterholt krijgt les in het melken van koeien.

Op de achtergrond de Witte Molen, die in januari 1945 door de Duitse bezetter is opgeblazen.

Plaats: Posterholt

Datering: 1938–1939

Fotograaf: onbekend

Copyright: onbekend

Trefwoorden: Landbouwscholen; Landbouwhuishoudscholen; Boerinnen; Koeien; Molens

Categorie: Onderwijs

Een interessant voorbeeld van hoe één foto eigenlijk drie keer ‘beschreven’ is – en telkens meer gaat vertellen.

Precies, dat maakt het werk ook zo boeiend. Elke foto is een puzzelstukje, dat alleen op de juiste plek past als je de context kent. Zonder die documentatie loop je het risico dat je beelden verkeerd interpreteert – of gewoonweg niet op waarde weet te schatten.

Het voorbeeld dat je geeft illustreert goed de waarde van diepgaand onderzoek, maar de vraag blijft natuurlijk waar je al die informatie vandaan haalt.

Een logische eerste stap is altijd: kijk goed naar de foto zelf. Zowel de voorkant als de achterkant kunnen waardevolle informatie bevatten. Soms staat er achter op de foto een korte beschrijving, een datum of een naam, of bijvoorbeeld een stempel van een fotograaf of persbureau. Dat soort aanwijzingen kunnen al veel richting geven. Maar bij de LLTB-fotocollectie viel dat helaas nogal tegen. Er stond op de achterkant vaak helemaal niets, of hooguit wat technische instructies voor de opmaak in ‘boerentijdschriften’ zoals *Land en Vee* of *Boer en Tuinder*. Heel af en toe vond ik wel iets terug op de voorkant, bijvoorbeeld een handgeschreven plaatsnaam of een datum, maar dat was eerder uitzondering dan regel.

Met alleen de foto op zich kom je dus meestal niet ver. Wat is dan je volgende stap?

Dan ga je de diepte in met externe bronnen. Het is belangrijk om jezelf te oriënteren in het onderwerp, om gevoel te krijgen voor wat je eigenlijk onderzoekt. Daarvoor heb ik gebruikgemaakt van standaardwerken – boeken die de grote lijnen schetsen. Voor dit project was *Geschiedenis van de landbouw in Limburg in de twintigste eeuw* uit 1992 (geschreven door Hans Jansen en Willibrord Rutten [van ‘Tracé-voorganger’ SCHL (red.)]) een belangrijk naslagwerk. Dat gaf me niet alleen de context van bepaalde beelden, maar ook de taal en terminologie die bij het beschrijven van landbouwfoto’s komt kijken.

Als je specifiek naar de LLTB kijkt – waar vond je dan doorgaans bijkomende informatie?

Gedenkboeken! Die zijn echt goud waard. De LLTB heeft in de loop der jaren drie van zulke jubileumboeken uitgegeven: in 1926, 1951 en 1996. Daarin krijg je niet alleen een overzicht van de geschiedenis van de organisatie, maar ze bevatten ook veel foto’s — en vaak zijn dat juist foto’s uit de collectie die ik aan het digitaliseren was. Wat ook fijn is aan gedenkboeken, is dat de foto’s meestal bijschriften bevatten. Die kunnen direct helpen bij het identificeren van een foto, of ze wijzen je op een gebeurtenis of persoon die je verder kunt uitpluizen. Ze zijn van grote waarde als bron van informatie. Ik zal drie sprekende voorbeelden geven van hoe zo’n boek ineens de sleutel kan zijn tot een foto die op zichzelf niet veel prijsgeeft.

Voorbeeld 1:

Afb. 4: Pachtcommissie van de LLTB:
Vlnr: J.H.H. Bemelmans, priester,
secretaris, M. Galiart, burgemeester van
Stevensweert, J.Th. Verheggen, voorzitter,
B. Berger, burgemeester van Venlo en
P. Hendrickx, rentmeester Heythuysen
in het Landbouwhuis in Roermond
(1926) [Fotograaf onbekend]

Ik had een foto van vijf heren, vrij statig posierend, zonder enige aanduiding op de achterkant. Sterker nog, die achterkant was

überhaupt niet meer zichtbaar omdat de foto op karton was geplakt. Toch kwam me iets bekends voor in het beeld. Rechts herkende ik drie mannen die ik eerder was tegengekomen in de context van de LLTB: J.H.H. Bemelmans, een priester die later geestelijk adviseur werd bij de LLTB, Theodoor Verheggen, die voorzitter was, en M. Galiart, bestuurslid én burgemeester van Stevensweert. Maar waarom deze vijf heren samen op deze foto stonden, bleef gissen. Tot ik dezelfde foto tegenkwam op pagina 113 van het gedenkboek van de LLTB uit 1926. Daar stond niet alleen ieders functie bij – het bleek de Pachtcommissie te zijn – maar ook de oprichtingsjaar van die commissie (1923) en de namen van de twee andere mannen. Zo kreeg de foto ineens een duidelijke context én werd de identificatie compleet.

Voorbeeld 2:

Afb. 5: Jonge boeren en tuinders trekken op naar hun studiedag (ca. 1950) [Fotograaf onbekend]

Een ander geval betrof een indrukwekkend tafereel: een lange stoet van mannen met vlaggen, trommels en trompetten loopt door een straat langs een gebouw dat op een kerk lijkt. Er stond niets op de achterkant van de foto, dus

het was volkomen onduidelijk wat hier gebeurde of waar het was. Diezelfde foto vond ik terug op pagina 218 van het LLTB-gedenkboek uit 1951. Daaruit bleek dat het ging om een optocht van jonge boeren en tuinders door de straten van Roermond, op weg naar hun jaarlijkse bondsdag, rond 1950. Wat extra waardevol was: de foto bleek onderdeel te zijn van een reeks van vier. Omdat ik nu wist wat de context was van deze ene foto, kon ik die informatie doortrekken naar de andere drie foto's uit dezelfde serie – die tot dan toe ook zonder beschrijving waren gebleven.

Voorbeeld 3:

Afb. 6: Vrijthof Maastricht (1974) [Fotograaf onbekend]

Het derde voorbeeld speelt zich af in een veel recentere context. Op de foto zie je een marktkraam met groenten en fruit. Rechts staat een man die tomaten uit een kistje pakt. In het midden houdt iemand

een pamflet omhoog. Daarop kun je nét lezen: Boeren en Tuinders wil(len) we... Dat leek op iets activistisch, en dat bleek ook zo te zijn. Ik vond de foto terug in

de studie over de LLTB die in 1996 verscheen. Het ging om een protestactie op het Vrijthof in Maastricht in 1974. Boeren en tuinders deelden daar gratis groenten en fruit uit, als protest tegen het landbouwbeleid van de Nederlandse regering én dat van de EEG. De tekst op het pamflet verwijst dus naar een slogan die toen gevoerd werd. Zonder die bron had ik het moment misschien als een markt- of voorlichtingsactie geïnterpreteerd, maar dankzij de context uit de publicatie kreeg de foto politieke betekenis.

Het is fascinerend hoeveel rijker een beeld wordt als je het juiste verhaal erbij vindt.

Absoluut. Een foto zonder con-

text is vaak niet meer dan een

mooi plaatje. Maar met de juiste achtergrondinformatie wordt het een historische bron. En die context kun je dus vaak terugvinden in ogenschijnlijk eenvoudige publicaties als gedenkboeken of studies – je moet alleen weten waar je moet zoeken, en vooral: blijven zoeken.

Je hebt het al gehad over de waarde van gedenkboeken en standaardwerken, maar je had natuurlijk ook toegang tot het papieren archief van de LLTB zelf. Hoe belangrijk was dat voor je werk?

Dat was een van de belangrijkste bronnen. Als je bij het beschrijven van een foto-collectie ook kunt beschikken over het papieren archief van de instelling zelf, dan heb je echt een grote voorsprong. In dat archief, dat deel uitmaakt van de collecties van Tracé, zijn jaarverslagen, themadossiers, notulen, uitnodigingen en speeches van gastsprekers terug te vinden. Daarnaast vind je er de namen van de vele bestuursleden die door de jaren heen actief waren: voorzitters, secretarissen, penningmeesters en andere leden van het hoofdbestuur. Die informatie was

bijzonder waardevol voor het beschrijven van de ruim 200 foto's die tijdens LLTB-jaarvergaderingen gemaakt zijn. Aan de hand van het archief kon ik niet alleen achterhalen wie er op de foto's stonden, maar ook in welk jaar de betreffende vergadering plaatsvond, wat de thema's waren en welke sprekers er aanwezig waren. Dat maakt het beschrijven inhoudelijk veel sterker.

Dus het archief helpt je niet alleen bij gezichten herkennen, maar ook om de bredere context te schetsen?

Precies. En soms helpt het zelfs bij foto's waarvan je in eerste instantie denkt: wat heeft dit in vredesnaam met landbouw te maken? Zo bevat de fotocollectie opvallend veel foto's van kastelen. Het ging niet om één of twee, maar echt een hele reeks. Op het eerste gezicht was het niet moeilijk om de kastelen zelf te identificeren — Schaloen, Neubourg, Huis Heijen, etc. — die zijn goed herkenbaar. Maar de vragen waren: *wanneer* zijn die foto's gemaakt, en *waarom*? Bij één van die foto's — van kasteel Schaloen bij Valkenburg — stond op de achterkant iets met potlood geschreven. Nauwelijks leesbaar meer. Ik heb die achterkant in Photoshop wat donkerder gemaakt met de schuifregelaar, en toen werd het woord 'kalender'

zichtbaar. Dat was het haakje. Vervolgens ben ik in het papieren archief op zoek gegaan naar kalenders van de LLTB, en die bleken er inderdaad te zijn. In een map vond ik verwijzingen naar drie kalenders, en jawel — de foto van kasteel Schaloen bleek gebruikt te zijn in de LLTB-kalender van 1955, inclusief vermelding van de fotograaf. Dus wat op het eerste gezicht een 'mooie plaat' van een kasteel leek, werd door dat ene woordje — en het archief — ineens een precies te dateren en inhoudelijk te duiden foto. Dankzij die informatie begrijp je niet alleen wat je ziet, maar ook *waarom* die foto is gemaakt, *wanneer*, en *door wie*. Dat is precies waar het bij beschrijving om draait: van losse beelden samenhangende geschiedenissen maken.

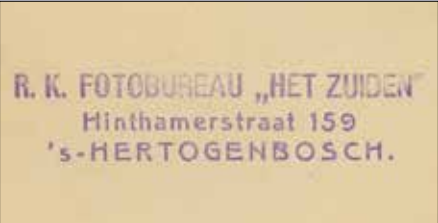
Afb. 7: Kasteel Schaloen in Schin op Geul (1954) [Foto: Martien Coppens]

Hoe bepaal je de datum van een foto, zeker als er niets achterop geschreven staat?

Als het om een actuele gebeurtenis gaat — zoals een jubileum, jaarvergadering, optocht of demonstratie — dan is de datering vaak vrij snel te achterhalen. Zulke momenten worden meestal vastgelegd in de gedenkboeken, het weekblad van de LLTB of in het papieren archief. Maar bij minder duidelijke foto's, bijvoorbeeld van een landschap, een gebouw of een groepsportret zonder verdere context, wordt het lastiger. Zeker omdat de meeste foto's in deze collectie geen enkele datering of toelichting op de achterkant hebben. Toch zijn er hulpmiddelen. Soms staat er op de achterkant een stempel van een fotograaf of persbureau, en die kunnen je flink op weg helpen. Zo kwam ik meerdere foto's tegen met een stempel van de Heerlense fotograaf Hub Leufkens. Die was actief vanaf de jaren twintig tot zijn overlijden in 1962. Alleen al dát gegeven geeft een eerste tijds kader. Vervolgens kijk je naar de stijl van de afdruk, het formaat, en naar details op de foto: wat voor kleding dragen mensen, wat voor auto's zie je, of andere tijdgebonden elementen. Zo kun je het vaak verfijnen tot een specifieke periode.

Een ander voorbeeld zijn de foto's van Fotopersbureau Het Zuiden. Dat bureau gebruikte door de jaren heen verschillende copyrightstempels, en die veranderen per periode. Eind jaren twintig, begin jaren dertig stond er 'R.K. Fotobureau Het Zuiden 's-Hertogenbosch' op de stempel. Later werd dat 'R.K. Foto-bureau Het Zuiden 's-Hertogenbosch-Maastricht', weer later 'Foto- Pers- en Filmbureau het Zuiden Den Bosch-Maastricht', en na een fusie met Fonteyn uiteindelijk 'Fotopersbureau Het Zuiden Fonteyn & Zn. Maastricht'.

Door die kleine details op de achterkant weet je of een foto uit de jaren dertig, veertig, vijftig of zestig komt. Het is bijna detectivewerk, maar wel met een goed resultaat.

We hebben het al gehad over het belang van gedenkboeken en het papieren archief van de LLTB. Maar tegenwoordig kun je ook online veel bronnen raadplegen. Heb je daar ook gebruik van gemaakt?

Een van de meest waardevolle digitale bronnen was voor mij Delpher — de website van de Koninklijke Bibliotheek met miljoenen gedigitaliseerde Nederlandse kranten, boeken, tijdschriften en radiobulletins. Wat vooral handig is: de kranten zijn full-tekst doorzoekbaar. Dus je kunt gericht zoeken op namen, plaatsen of gebeurtenissen. En dat maakt Delpher een uitstekende bron, vooral bij actuele gebeurtenissen waarvan je mag verwachten dat de krant er destijds aandacht aan heeft besteed.

Kun je enkele voorbeelden geven van hoe zo'n online krantenzoektocht je hielp bij het duiden van een foto?

Zeker, ik heb daar meerdere keren succes mee gehad. Eén voorbeeld is een foto waarop een gebouw in brand staat. Je ziet de brandweer al bezig met blussen, maar verder gaf de foto geen enkel aanknopingspunt. Geen locatie, geen datum, niets op de achterkant. Toen dacht ik: als ergens een gebouw in vlammen opgaat, dan moet dat in de krant gestaan hebben. Ik ben gaan zoeken in het Dagblad voor Noord-

Limburg via Delpher, en daar vond ik het antwoord. De brand vond plaats op 26 juni 1959, en het bleek te gaan om het gebouw van de LLTB in Grubbenvorst, dat deels is afgebrand. Niet alleen bevestigde de krant de locatie en datum, er stond verderop ook een uitgebreid verslag in over de schade, de oorzaak van de brand en zelfs een reactie van de burgemeester. Daarmee had ik ineens een compleet verhaal bij de foto.

Afb. 9a: Brand in het boerenbondsgebouw van de LLTB in Grubbenvorst (1959) [Foto: Dagblad voor Noord-Limburg]

Afb. 9b: Brand LLTB Grubbenvorst (27 juni 1959) [Foto: Dagblad voor Noord-Limburg]

Een ander mooi geval was een foto van koningin Juliana. Ze is in gesprek met een groep vrouwen. Je ziet aan alles dat het een officieel moment is, maar wáár en wannéér het plaatsvond, was op basis van de foto niet te achterhalen. Omdat het duidelijk om een Limburgse setting ging, ben ik gaan zoeken in de *Gazet van Limburg* op Delpher. En dat leverde meteen resultaat op. Op 19 september 1952 stond daarin een bericht over een bezoek van koningin Juliana aan de Landbouwhuishoudschool in Venray. Volgens het bijschrift in de krant sprak ze daar met een groep vrouwen die voornemens waren om te emigreren. Precies het moment van de foto dus. Dankzij dat ene artikel kon ik de gebeurtenis correct dateren én duiden — en bovendien toevoegen aan de context van het koninklijk bezoek en de geschiedenis van de school. Het mooie is: waar je zonder context een los moment bekijkt, plaats je datzelfde moment via een krantenartikel ineens in een bredere maatschappelijke of historische lijn. En dat maakt de foto niet alleen waardevoller, maar ook bruikbaar voor onderzoekers of tentoonstellingen.

Afb. 10: Koningin Juliana spreekt met mensen die een emigratiecursus volgen op de Landbouwhuishoudschool in Venray (*Gazet van Limburg*, 19 september 1952) [Foto: Het Zuiden]

We hebben inmiddels een hele reeks bronnen besproken: gedenkboeken, het papieren archief, Delpher. Een andere logische bron lijkt me het tijdschrift of personeelsblad van de organisatie zelf.

De LLTB gaf al vanaf 1907 een eigen weekblad uit, eerst onder de titel *Land en Vee*. Na de Tweede Wereldoorlog werd dat hervat als *Boer en Tuinder*, en dat is uiteindelijk de voorloper van het huidige *Nieuwe Oogst*. Dat soort bladen is ontzettend waardevol bij het duiden van foto's. Ze volgen de organisatie jaar in, jaar uit, en zijn vaak rijkelijk geïllustreerd. De kans dat je daarin foto's terugvindt uit de collectie die je

aan het beschrijven bent, is dan ook behoorlijk groot. Het weekblad is van 1907 tot en met 1960 full-tekst doorzoekbaar via Delpher. In de fotocollectie van de LLTB staan op de achterkant van veel foto's stempels met de afkorting B&T Limburg of de aanduiding L+V, een verwijzing naar respectievelijk Boer en Tuinder en Land en Vee. Je zou denken: ideaal, dan zoek je die foto's gewoon even op in Delpher. Maar zo eenvoudig bleek het helaas niet.

Hoezo niet? Wat ging er mis?

Het probleem zat hem in het soort foto's. Als het ging om jubilea, jaarvergaderingen of andere duidelijk gedateerde gebeurtenissen — mét bijschriften — werkte de zoekfunctie meestal prima. Dan kreeg je meteen tekst en uitleg, en dat was heel behulpzaam. Maar bij foto's van landschappen, oogst, koeien of gewoon het boerenleven, was het een ander verhaal. Die foto's werden vaak gebruikt om de pagina's visueel aantrekkelijk te maken, zonder dat er een artikel bij hoorde. Soms stonden ze er alleen maar als illustratie bij een gedicht. En omdat er dan geen inhoudelijke tekst of beschrijving bij die foto's stond, kon de zoekmachine van Delpher ze ook niet vinden. Dus als je wilde achterhalen of een bepaalde foto ooit gepubliceerd was, zat er maar één ding op: alles met de hand doorbladeren. Van 1925 tot en met 1995 heb ik het volledige weekblad, dat zich in de bibliotheek van Tracé bevindt, handmatig doorgenomen. Dat is, laten we eerlijk zijn, monnikenwerk. Maar het had absoluut zin. Uiteindelijk was het op deze wijze mogelijk om alle foto's met een B&T Limburg-stempel of een L+V-verwijzing in het blad terug te vinden. Dit leidde tot een concreet resultaat: bij circa 1000 foto's kon een nadere tijdsaanduiding worden toegevoegd. De publicatiedatum van een foto geeft bovendien een ondergrens aan; het is immers uitgesloten dat de afbeelding jonger is dan de datum van publicatie. Die informatie is trouwens ook belangrijk voor hergebruik van de foto's. Op een foto rust immers 70 jaar auteursrecht, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen reeds gepubliceerde en nog niet gepubliceerde beelden. In het eerste geval geldt het auteursrecht tot 70 jaar na de eerste publicatie; bij ongepubliceerde foto's geldt het auteursrecht tot 70 jaar na het overlijden van de maker. Dit sluit echter niet uit dat de foto eerder kan worden gepubliceerd, mits vooraf toestemming wordt gevraagd aan de rechthebbende.

Dus ook al stond er geen uitleg bij, alleen al de plaatsing in het blad gaf je aanknopingspunten?

Exact. Soms is alleen al de wetenschap dát een foto gepubliceerd is, voldoende om haar historisch te duiden. En in andere gevallen vond je in dezelfde uitgave net wél een ander artikel of een contextueel gegeven dat alles op zijn plek liet vallen.

Afb. 11: Piëta van Asselt. (Boer en Tuinder, 30 maart 1972)
[Fotograaf onbekend]

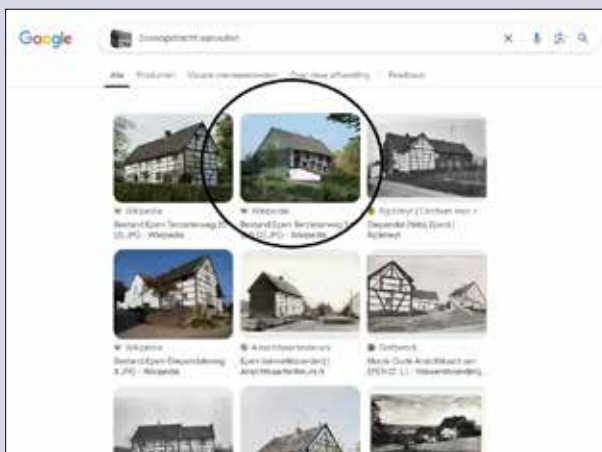
Het doorploegen van bronnen, zowel online als op papier blijft toch tijdrovend handmatig werk. Zijn er ook nieuwe digitale technologieën die jouw werk tegenwoordig makkelijker maakten?

Dan denk ik in het bijzonder aan Google Lens. Dat is een technologie voor beeldherkenning, ontwikkeld door Google. Je kunt er een foto in slepen, bijvoorbeeld van een gebouw, en Google kijkt dan of die afbeelding of iets vergelijkbaars al ergens op het internet te vinden is. Voor personen is het systeem nog niet echt betrouwbaar. Maar als je een foto van een kerk, kapel, boerderij of een ander opvallend gebouw hebt, dan is de kans groot dat je via Google Lens een match vindt. Zeker bij gebouwen die in andere online bronnen zoals Wikipedia staan.

Kun je daar een concreet voorbeeld van geven?

Neem deze foto van een vakwerkboerderij. Er stond niets op de achterkant — geen plaatsnaam, geen jaartal. Dat de boerderij in Zuid-Limburg stond, kon je nog wel afleiden uit de bouwstijl, maar verder? Dan houdt het snel op. Maar na het uploaden via Google Lens kreeg ik direct resultaat: de boerderij bleek te staan op de Terzieterweg

Afb. 12a: Vakwerkboerderij [Fotograaf onbekend]

Afb. 12b: Vakwerkboerderij in Google Lens

Maar niet alles is online te vinden. Wat doe je als je na het raadplegen van al die bronnen nog steeds geen informatie hebt?

Als na het raadplegen van alle beschikbare bronnen – archieven, boeken, kranten, tijdschriften en digitale tools – nog steeds onduidelijk is wat er precies op een foto staat, zijn er gelukkig nog andere wegen die je kunt bewandelen. Dan komt de kennis van deskundigen én het collectieve geheugen van het publiek om de hoek kijken. Voor de beschrijving van met name landbouwwerktuigen, en ook voor het lokaliseren van boerderijen, heb ik regelmatig de hulp ingeschakeld van mensen met specifieke vakkennis. Zeker bij landbouwmachines of gereedschap uit de jaren vijftig en zestig kon je niet volstaan met een visuele gok. Iemand die zelf nog met die apparatuur gewerkt heeft of technisch onderlegd is, kan vaak na één blik vertellen om welk type het gaat, en soms zelfs uit welk productiejaar. Ook bij het herkennen van boerderijen boden deskundigen vaak uitkomst, bijvoorbeeld door de bouwstijl of situering binnen het landschap te duiden. Daarnaast is het publiek een belangrijke bron van informatie gebleken. Regelmatig zijn foto's uit de collectie gedeeld op de Facebookpagina van Tracé –, Limburgs Samenlevingsarchief, met de oproep om te reageren. Ook in de nieuwsbrief van de LLTB zijn onbekende foto's opgenomen, in de hoop dat lezers ze zouden herkennen. En dat gebeurde ook. Mensen herkenden een plek, een gezicht, een gebeurtenis, en kwamen soms zelfs met aanvullende foto's of verhalen. Op die manier kreeg een anonieme foto ineens weer context, betekenis en geschiedenis. Uiteindelijk kun je stellen: als alle

34 in Epen. Het stond keurig vermeld op een Wikipedia-pagina. Zo kon ik aan deze foto, en inmiddels aan vele andere, een nauwkeurige locatie toekennen. Ik heb ook Bing Visueel Zoeken van Microsoft geprobeerd, dat werkt volgens hetzelfde principe. Maar in mijn ervaring levert Google Lens duidelijk betere en betrouwbaardere resultaten op. Die technologie is echt verder ontwikkeld. AI zal in de nabije toekomst het zoeken nog verder vergemakkelijken.

formele bronnen zijn uitgeput, leveren de informele netwerken – de kenners én het publiek – vaak nog verrassend veel op. Samen weet je immers altijd meer dan alleen.

Fase 4 en 5: Beschrijven en online publiceren

Wat is de laatste stap nadat alle informatie voor de foto's gevonden is?

Zodra je alle informatie hebt verzameld bij een foto — of dat nu gaat over een datum, locatie, gebeurtenis of de afgebeelde personen — kun je beginnen met beschrijven. Dat gebeurt aan de hand van een vaste structuur. In een tabel vul ik alle gegevens in die later als metadata aan de digitale foto gekoppeld worden: titel, beschrijving, locatie, datering, betrokken personen, gebruikte bronnen en eventuele bijzonderheden. Daarna volgt het technische proces. De scans worden geüpload in het collectie- en beheerssysteem MAIS-Flexis, waar alle beschrijvende informatie definitief aan de beelden wordt gehecht. Het systeem kan nog maar in beperkte mate met digitale thesauri overweg, dus de stap naar linked data kan pas later worden gezet [toevoeging JR]. Vervolgens worden ze doorgeplaatst naar archieven.nl, waar ze beschikbaar zijn voor het publiek: onderzoekers, studenten, nazaten van boerenfamilies, of toevallige voorbijgangers die iets herkennen.

Maar ook als je denkt dat alles beschreven is, komen er soms onverwachte puzzelstukken bovendrijven. Zo bleef er na afronding van het grootste deel van de beschrijvingen een groep van ruim 400 kleine zwart-witfoto's over waarvoor geen duidelijke datering beschikbaar was. Ze hadden allemaal hetzelfde formaat, dezelfde manier van afdrukken en op de achterkant cijfercodes, wat erop wees dat ze bij elkaar hoorden. Binnen deze serie zaten enkele foto's die wel te dateren waren rond 1939, bijvoorbeeld een reeks over het bezoek van prins Bernhard aan Roermond en Beesel op 20 juli 1939. Zo waren er 28 opnames van dat bezoek waarvan de datum gemakkelijk viel te achterhalen. Ook trof ik er 26 foto's aan van de Landbouwhuishoudschool in Posterholt met dezelfde code achterop. Enkele van deze foto's vond ik gepubliceerd in een gedenkboek uit 1939. Ook vond ik enkele van deze foto's terug in het tijdschrift *Boer en Tuinder*, eind jaren veertig, in een rubriek met de titel 'Boerenleven in Limburg, vroeger en nu'. In deze rubriek werd teruggekeken op het boerenleven in het verleden. En de foto's die daarbij geplaatst werden, verwezen duidelijk naar de vooroorlogse periode. Weer een aanwijzing richting circa 1939. Bij het herhaaldelijk bekijken viel bovendien op dat op meerdere van deze foto's een man met een filmcamera te zien was. Dat zette me aan het denken: zouden er ook filmopnamen van deze scènes bestaan? En ja, via een

artikel in Boer en Tuinder uit de jaren tachtig stuitte ik op informatie over historisch filmmateriaal over de LLTB zelf en over het boerenleven in Limburg. De naam van de cineast, Alex Roosdorp, kwam naar voren, evenals het tijdsbestek 1938-1939. Een zoekactie via Google bracht me bij een YouTube-filmpje van het Limburgs Museum, waarin — tot mijn verbazing — vrijwel al die ongedateerde foto's letterlijk in beeld kwamen, gefilmd vanuit hetzelfde standpunt als waarop ze gefotografeerd waren. Dankzij deze vondst kon aan deze hele reeks alsnog een betrouwbare datering worden toegevoegd: circa 1938–1939. Het was alsof de film achteraf de ontbrekende legenda bij de foto's bleek te zijn. Toen uiteindelijk ook alle foto's voorzien

waren van trefwoorden en zoektermen, was het project pas echt afgerond. Een enorme klus, maar met veel voldoening. En het laat zien: soms komt de sleutel tot een foto niet uit een archief of krant, maar uit een oude film die ineens opduikt.

Afb. 13a: Keurmeester Peter Slangen (links) toont een wilde haverhalv. Cineast Alex Roosdorp maakt filmopnamen (1938-1939) [Fotograaf onbekend]

Afb. 13b: Historische film teruggevonden. (Boer en Tuinder, 13 december 1984) [Fotograaf onbekend]

Afb. 14a: Prins Bernhard bezoekt proefboerderij De Hoosterhof in Beesel (1938-1939) [Fotograaf onbekend]
Afb. 14b: historisch filmmateriaal [Video still: Alex Roosdorp]

Afb. 15a: Leerlingen van de Landbouwhuishoudschool in Posterholt krijgen les in het wassen van kleren (1938-1939) [Fotograaf onbekend]

Afb. 15b: historisch film-materiaal [Video still: Alex Roosdorp]

Tot slot: wat maakt de LLTB-fotocollectie zo bijzonder?

Wat deze collectie zo uniek maakt, is de enorme rijkdom en breedte aan onderwerpen. Natuurlijk gaat het in eerste instantie over landbouw, tuinbouw en veeteelt — dat is de kern. Maar als je beter kijkt, ontdek je veel meer: dorpsgezichten, onderwijs, verenigingsleven, feestelijkheden, bezoeken van koninklijke gasten, protesten, techniek, architectuur, landschappen ... De collectie is in feite een visuele weerslag van het maatschappelijk leven op het Limburgse platteland door de twintigste eeuw heen. Om die breedte goed zichtbaar te maken, heb ik aan de meeste foto's een categorie toegevoegd. Zo kun je in één oogopslag zien waar de foto thematisch bij hoort. Wil je alles weten over de Landbouwhuishoudscholen? Of over familielevens, bedevaarten en processies, oogstfeesten of wateroverlast? Dan kun je daar nu gericht op zoeken. Met die structuur is de collectie niet alleen beter doorzoekbaar, maar ook veel toegankelijker geworden voor een breder publiek. En daarmee was het project voltooid: duizenden foto's, ontdaan van anonimiteit en betekenisloosheid, opnieuw ingebed in hun historische context — klaar om ontdekt te worden.